

Rekomendacje Zespołu Ekspertów Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego dotyczące zastosowania progesteronu w profilaktyce porodu przedwczesnego

Polish Gynaecologic Society Guidelines for Progesteron Use in Preterm Delivery Prevention

Zespół Ekspertów PTG w składzie:

Przewodniczący:

prof. dr hab. Tomasz Paszkowski
(Lublin)

Członkowie:

prof. dr hab. Krzysztof Czajkowski
(Warszawa)

prof. dr hab. Romuald Dębski
(Warszawa)

prof. dr hab. Krzysztof Drews
(Poznań)

prof. dr hab. Jan Kotarski
(Lublin)

prof. dr hab. Ryszard Poręba
(Tychy)

prof. dr hab. Mirosław Wielgoś
(Warszawa)

na posiedzeniu w dniu 20 listopada 2008 r. dokonał przeglądu aktualnego stanu wiedzy na temat zastosowania progesteronu w prewencji porodu przedwczesnego.

Poród przedwczesny jako największy problem współczesnej medycyny perinatalnej

Poród przedwczesny (PP) zdefiniowany wg WHO jako zakończenie ciąży między 23 a 37 tygodniem jej trwania i ściśle związany z nim problem wcześniactwa, stanowią największe wyzwania współczesnej medycyny perinatalnej. Częstość występowania PP waha się w różnych krajach od nieco ponad 4% do niespełna 13% i pomimo ogromnych wysiłków i środków na ten cel przeznaczanych, nie wykazuje tendencji spadkowej. W roku 2004 w Polsce odsetek wcześniactwa sięgał 6,4% co oznacza, że każdego dnia w naszym kraju rodziły się 63 wcześniaki.

Wcześnieństwo stanowi przyczynę ok. 70% zgonów noworodków nie obarczonych wadami wrodzonymi. Ryzyko dużego stopnia niepełnosprawności wśród dzieci urodzonych przedwcześnie waha się od 20 do 50%. Bardzo ważne są długoterminowe skutki zdrowotne, psychologiczne, społeczne i rodzinne porodu przedwczesnego.

Rekomendacje PTG dotyczące zastosowania progesteronu w profilaktyce porodu przedwczesnego.

Niezwykle istotny w ocenie skutków doraźnych i długotrwałych porodów przedwczesnych jest również aspekt ekonomiczny. Wobec tak ogromnej skali zjawiska jakim jest PP, niezwykle groźnych jego konsekwencji a także wobec niezadowalającej skuteczności metod terapeutycznych, szczególnego znaczenia nabiera profilaktyka porodu przedwczesnego.

Progesteron – naturalny hormon podtrzymujący ciążę

Progesteron (P) wykazuje wielokierunkowe działanie podtrzymujące ciążę. Najlepiej udokumentowana w tym zakresie jest zdolność P do hamowania aktywności skurczowej mięśni gładkich macicy. W pracach doświadczalnych wykazano, że progesteron zmniejsza częstość i nasilenie skurczów ludzkiego mięśnia macicy poddanego wcześniej stymulacji oksytocyną. W przeciwieństwie do wielu innych gatunków, u kobiety nie wykazano aby samoistne wystąpienie porodu poprzedzał spadek poziomu P we krwi krążącej. Uważa się, że w mechanizmie rozpoczęcia porodu u kobiety kluczową rolę odgrywa tzw. „funkcjonalny” niedobór P związany ze zmianami w ekspresji receptorów progesteronowych. Możliwe są także inne mechanizmy, za pośrednictwem których progesteron zapobiega przedwczesnemu zakończeniu ciąży. Ostatnio opublikowane wyniki badań wykazały, że w obrębie szyjki macicy progesteron moduluje ekspresję genów odpowiedzialnych za jej przedwczesne dojrzewanie, obniża stężenie cytokin prozapalnych a także hamuje aktywność inhibitorów tlenu azotu.

Skuteczność progesteronu w zapobieganiu porodowi przedwczesnemu – analiza wyników badań o poziomie dowodowości I według kryteriów Evidence Based Medicine

Baza MEDLINE na dzień 19.11.2008 r. zawierała 11 randomizowanych i kontrolowanych za pomocą *placebo* badań dotyczących zastosowania progesteronu w prewencji porodu przedwczesnego, które opublikowano między rokiem 1970 a 2008. Opublikowano również dwie metaanalizy wyników tych badań wykonane w latach 2006 i 2008. W powyższych badaniach analizowano skuteczność zastosowania kapronianu 17 alfa-hydroksyprogesteronu (17 α OH-P) lub mikronizowanego progesteronu (MP). Dostępna literatura przedmiotu nie zawiera żadnych randomizowanych badań klinicznych dotyczących zastosowania jakichkolwiek innych gestagenów w profilaktyce porodu przedwczesnego.

W ramach opublikowanej w roku 2006 przez Dodd'a i wsp. metaanalizy wszystkich randomizowanych badań z kontrolą porównujących skuteczność progesteronu versus placebo w zapobieganiu porodowi przedwczesnemu, stwierdzono, że profilaktyczne zastosowanie P znamiennie obniża skumulowany współczynnik ryzyka (*relative risk* – RR) ukończenia ciąży przed 37 tygodniem jej trwania o 35%. Porównując wpływ drogi podawania progesteronu na ryzyko PP stwierdzono ponadto, że domięśniowe podawanie 17 α OH-P powoduje zmniejszenie tego ryzyka o 32% podczas gdy podawanie MP dopochwowo redukuje to ryzyko o 51%. Protokoły badań będących przedmiotem tej metaanalizy dotyczyły grup pacjentek z różnymi czynnikami ryzyka PP, u których stosowano progesteron w różnych dawkach, różnymi drogami podawania i w różnych okresach czasu. Dlatego też ten sam zespół Autorów

dokonał w roku 2008 ponownej metaanalizy badań poświęconych temu tematowi z podziałem na czynniki ryzyka PP będące wskazaniem do zastosowania progesteronu oraz uwzględniając 5 nowych randomizowanych badań, które opublikowano w ostatnich 2 latach. Metaanaliza ta obejmuje łącznie 2425 pacjentek i 3187 ich dzieci.

Zbiorna analiza wyników wszystkich opublikowanych dotychczas 11 randomizowanych badań z kontrolą poświęconych zastosowaniu progesteronu w profilaktyce porodu przedwczesnego prowadzi do następujących wniosków:

- progesteron zastosowany profilaktycznie u pacjentek z wywiadem obciążonym przynajmniej jednym porodem przedwczesnym znamiennie zmniejsza ryzyko względne porodu przed 34 tygodniem trwania ciąży (RR-0,15[0,04-0,64]) oraz ryzyko urodzenia dziecka o masie ciała poniżej 2500g (RR-0,64 [0,49-0,83]) -poziom dowodowości I-A. Droga podawania progesteronu, jego dawka oraz wiek ciążowy rozpoczęcia kuracji nie wpływały na powyższe wyniki,
- mikronizowany progesteron podawany drogą dopochwową w dawce 200 mg/d. bezobjawowym pacjentkom ze skróconą szyjką macicy w badaniu ultrasonograficznym (<15mm w 22-25 HBD) redukuje ryzyko względne porodu przedwczesnego przed 34 tygodniem ciąży (RR-0,58 [0,38-0,87]) – poziom dowodowości I-A,
- kapronian 17 alfa OH-progesteronu podawany pacjentkom z ciążą bliźniaczą nie wpływa na zmniejszenie ryzyka porodu przedwczesnego natomiast zmniejsza zapotrzebowanie na leki tokolityczne (RR-0,75[0,57-0,97]) – poziom dowodowości I-B,
- w żadnym z badań klinicznych zakwalifikowanych do metaanalizy nie wykazano istotnych klinicznie niepożądanych objawów pre- i perinatalnych profilaktycznej progesteroterapii jakkolwiek brak wyników obserwacji długoterminowej dzieci.

Poza powyższymi, literatura przedmiotu dostarcza szeregu dodatkowych wniosków o wysokiej sile dowodowości na temat przydatności progesteronu w prewencji PP. Borna i Sahabi w niedawno opublikowanym randomizowanym badaniu klinicznym z kontrolą stwierdzili, że podawanie dopochwowe progesteronu w dużej dawce (400mg/d.) jako terapii podtrzymującej po zakończeniu leczenia tokolitycznego, znamiennie zmniejsza ryzyko wcześniactwa i wydłuża czas od zakończenia tokolizy do porodu (poziom dowodowości I-B).

De Franco i wsp. wykazali, że korzystny wpływ progesteronu dopochwowego (w dawce 90mg/d.) na ryzyko porodu przedwczesnego u pacjentek ze skróconą szyjką macicy dotyczy kobiet z długością szyjki poniżej 28 mm w badaniu USG wykonanym między 18 a 22 tygodniem ciąży (poziom dowodowości I-B).

Na podstawie przeglądu literatury przedmiotu dostarczającej dowodów o najwyższym poziomie wiarygodności, Zespół Ekspertów Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego stwierdza, że podawanie małych dawek kapronianu 17 α OH-P drogą domięśniową jak również mikronizowanego progesteronu drogą dopochwową jest skuteczną metodą farmakologicznej profilaktyki porodu przedwczesnego.

Grupy pacjentek, w których wykazano, iż postępowanie takie znamiennie redukuje ryzyko porodu przedwczesnego to:

- ciężarne w pojedynczej ciąży z wywiadem obciążonym co najmniej jednym wcześniejszym porodem przedwczesnym (rekomenduje się dawkę 250mg/tydz. 17 α OH-P domięśniowo jak również 100mg/d. MP dopochwowo),
- bezobjawowe pacjentki ze skróconą szyjką macicy w badaniu ultrasonograficznym wykonanym między 18 a 24 tygodniem ciąży (rekomenduje się dawkę 100-200mg/d. MP dopochwowo).

Rekomendacje PTG dotyczące zastosowania progesteronu w profilaktyce porodu przedwczesnego.

W uzasadnionych przypadkach, profilaktyczne podawanie progesteronu należy wdrażać w 20-24 tygodniu ciąży i prowadzić je do 32-34 tygodnia.

Należy rozważyć zastosowanie progesteronu dopochwowego jako terapii podtrzymującej/wspomagającej efekt leczenia tokolitycznego u pacjentek, u których wystąpiły objawy zagrażającego porodu przedwczesnego.

Zespół Ekspertów PTG wyraża nadzieję, że toczące się i planowane badania dotyczące profilaktyki PP za pomocą progesteronu wyjaśnią ciągle istniejące wątpliwości co do innych niż wymienione wyżej grup potencjalnych beneficjentek takiego postępowania a także optymalnej dawki oraz drogi podawania progesteronu w tych przypadkach.

14. Meis P, Klebanoff M, Thom E, [et al.]. Prevention of recurrent preterm delivery by 17 alpha-hydroxyprogesterone caproate. *N Engl J Med.* 2003, 348, 2379-2385.
15. O'Brien J, Adair C, Lewis D, [et al.]. Progesterone vaginal gel for the reduction of recurrent preterm birth: primary results from a randomized, double-blind, placebo-controlled trial. *Ultrasound Obstet Gynecol.* 2007, 30, 687-696.
16. Papiernik-Berkhauer E. Double blind study of an agent to prevent preterm delivery among women at increased risk. *Edition Schering Serie IV.* 1970, 3, 65-68.
17. Rouse D, Cavitis S, Peaceman A, [et al.]. A trial of 17 alpha-hydroxyprogesterone caproate to prevent prematurity in twins. *N Engl J Med.* 2007, 357, 454-461.
18. Tiboni G, Del Corso A, Marotta F. Progesterone prevents preterm birth induced by a nitric oxide synthase inhibitor in the mouse. *In Vivo.* 2008, 22, 447-450.
19. Farine D, Mundle W, Dodd J, [et al.]. The Use of Progesterone for Prevention of Preterm Birth. *J Obstet Gynaecol Can.* 2008, 30, 67-77.
20. Xu H, Gonzalez J, Ofori E, [et al.]. Preventing cervical ripening: the primary mechanism by which progesterone prevents preterm birth. *Am J Obstet Gynecol.* 2008, 198, 314.

Zespół Ekspertów PTG dąży do zapewnienia niezależności i obiektywizmu we wszystkich swoich działaniach edukacyjnych. Celem działań ekspertów PTG które doprowadziły do powstania niniejszego opracowania nie jest promowanie, popieranie lub zalecanie w szczególności sposobów produktów handlowych, usług ani sprzętu medycznego, których opisy znalazły się w artykule. W związku z niniejszą publikacją, autorzy nie zgłaszają żadnych potencjalnych konfliktów interesów.

Piśmiennictwo

1. Society for Maternal Fetal Medicine Publications Committee. ACOG Committee Opinion Number 419. October 2008: Use of Progesterone to Reduce Preterm Birth. *Obstet Gynecol.* 2008, 112, 963-965.
2. Borna S, Sahabi N. Progesterone for maintenance tocolytic therapy after threatened preterm labour. A randomized controlled trial. *Aus N Z J Obstet Gynaecol.* 2008, 48, 58-63.
3. Bręborowicz GH, Paszkowski T. Poród Przedwczesny. Poznań: Ośrodek Wydawnictw Naukowych, 2006.
4. da Fonseca E, Bittar R, Carvalho M, [et al.]. Prophylactic administration of progesterone by vaginal suppository to reduce the incidence of spontaneous preterm birth in women at increased risk: a randomized placebo-controlled double-blind study. *Am J Obstet Gynecol.* 2003, 188, 419-424.
5. da Fonseca E, Celik E, Parra M, [et al.]. Progesterone and the risk of preterm birth among women with a short cervix. *N Engl J Med.* 2007, 357, 462-469.
6. DeFranco E, O'Brien J, Adair C, [et al.]. Vaginal progesterone is associated with a decrease in risk for early preterm birth and improved neonatal outcome in women with a short cervix: a secondary analysis from a randomized, double-blind, placebo-controlled trial. *Ultrasound Obstet Gynecol.* 2007, 30, 697-705.
7. Dodd J, Flenady V, Cincotta R, [et al.]. Prenatal administration of progesterone for preventing preterm birth. *Cochrane Database Syst Rev.* 2006, 1, CD004947.
8. Dodd J, Flenady V, Cincotta R, [et al.]. Progesterone for the prevention of preterm birth: a systematic review. *Obstet Gynecol.* 2008, 112, 127-134.
9. Facchinetti F, Dante G, Venturini P, [et al.]. 17alpha-hydroxyprogesterone effects on cervical proinflammatory agents in women at risk for preterm delivery. *Am J Perinatol.* 2008, 25, 503-506.
10. Facchinetti F, Paganelli S, Comitini G, [et al.]. Cervical length changes during preterm cervical ripening: effects of 17-alpha-hydroxyprogesterone caproate. *Am J Obstet Gynecol.* 2007, 196, 453.
11. Hartikainen-Sorri A, Kauppila A, Tuimala R. Inefficacy of 17 alpha-hydroxyprogesterone caproate in the prevention of prematurity in twin pregnancy. *Obstet Gynecol.* 1980, 56, 692-695.
12. Hauth J, Gilstrap L, Brekken A, [et al.]. The effect of 17 alpha-hydroxyprogesterone caproate on pregnancy outcome in an active-duty military population. *Am J Obstet Gynecol.* 1983, 146, 187-190.
13. Johnson J, Austin K, Jones G, [et al.]. Efficacy of 17alpha-hydroxyprogesterone caproate in the prevention of premature labor. *N Engl J Med.* 1975, 293, 675-680.